

Redactioneel

In januari van dit jaar schreef J.A.A. van Doorn een column in *Trouw* over de *comeback* van de religie. Het valt hem op dat het in de berichten daarover meestal gaat om strikt individuele belevenissen. Hij noteert dat 'een zo strikt persoonlijke beleving van religie haaks staat op alles wat we over religie en religiositeit weten' en verbindt daaraan twee mogelijke conclusies: ofwel gaat het om een voorbijgaand verschijnsel in afwachting van 'nieuwe gemeenschapsvormen', of deze belevenissen markeren het laatste stadium van religie, het zijn degeneratieverschijnselen. De lezer moest zelf maar oordelen. Van Doorn overleed in juni jongstleden.

In deze eerste aflevering van een nieuw *Roodkoper*-seizoen gaat het onder meer over die eigen, individuele spiritualiteit, of religiositeit. Hoe die in mensen gegroeid is en bijgehouden wordt. En over de vraag hoe die te maken heeft met anderen, met dichtbij en verre naasten, met maatschappij en politiek. Dit nummer is geconcipeerd met het oog op de 'Maand van de Spiritualiteit' (november 2008), dit jaar voor de tweede keer georganiseerd door *Trouw* en uitgeverij Ten Have, met als thema 'Mijn betere Ik'. Mischa de Vreede vindt dat thema wel erg 'eigenliefdig' klinken, en wil op een 'minder ikkige' manier gewoon 'meer mens' worden. Aafke Steenhuis zoekt in alle religieuze hoeken en boeken naar verhalen over vrijheid en gelijkheid; verder noemt zij haar spiritualiteit een soepzooitje. Oud-bisschop van Rotterdam Philippe Bär en Lioba-zuster Emmanuele hebben in het klooster een plek gevonden waarin hun persoonlijke religiositeit in gemeenschap kan gedijen. Ook Jan Oegema, die zich eerder manifesteerde als 'solo-religieus', heeft een gemeente gevonden, waarmee hij zijn 'open religiositeit' kan delen. Mirjam Sterk (Tweede Kamerlid voor het CDA) probeert haar christelijke spiritualiteit moeizaam te rijmen met haar politieke positie. En Herman Verbeek, ooit PPR en europarlementariër, profeteert vanuit Groningen onvermoeibaar een heel andere politieke kant op.

Wat de meesten van de lange stoet geïnterviewden en zelfbespiegelaars in deze *Roodkoper* delen, is dat zij allerlei vormen van oud en onverbiddelijk kerkelijk geloof, die zij van dichtbij of van verre hebben beleefd, achter zich hebben gelaten. De vormen en talen van dat kerkgeloof werken niet meer en zeggen niets meer. Velen zullen herkenning vinden in de uitvoerige analyses door Hans Küng en David Yallop van de Vaticaanse variant van die onverbiddelijkheid, die in dit nummer worden besproken.

Voor zover de oude vormen en gedachten door hun culturele in- en aankleding nog esthetisch genot verschaffen, lijken zij slechts het religieuze heimwee te voeden, zoals dat van een van hun eminente kenners, de onlangs overleden Kees Fens. Of ze zijn aanleiding tot 'Wagneriaans geweld' (Max Arian), zoals de opera van Olivier Messiaen over Franciscus.

Het lijkt wel zeker dat het kerkelijke christendom als huisreligie van Europa, of breder: van het Westen, voor velen heeft afgedaan. Niet van de ene dag op de andere. Het is een proces van eeuwen. Ooit, in de eerste tweehonderdenvijftig jaar van haar bestaan, heeft het christendom zich in de schaduw van het Romeinse veelgodendom met zijn vele spiritualiteiten en mysteriën geleidelijk ontwikkeld tot een onontkoombare grootheid; tot de

enig toegestane religie van Europa. Maar in de afgelopen tweehonderdvijftig jaar, met name in de negentiende eeuw - van Hegel tot Nietzsche – heeft denkend Europa de christelijke religie verregaand 'opgeheven', overbodig verklaard, weggestemd. En als gevolg daarvan lijkt dat oude veelgodendom met haar vele spiritualiteiten en mysteriën weer terug te keren. Beide, zowel die 'opheffing' als die terugkeer, kan men, zoals Anneke Reitsma laat zien, ook terugvinden in de poëzie van de dichter Rainer Maria Rilke.

Sommigen betreuren deze ontwikkeling, anderen juichen haar toe. De deze zomer overleden pater Jan van Kilsdonk sj dacht er op geheel eigen wijze het zijne van en deed er het zijne toe. Zijn spiritualiteit was van bijbelse makelij en stond geheel in dienst van anderen, vooral van de 'erotische varianten' op het thema mens. En die spiritualiteit, die enorme geestkracht, werd door velen herkend. Onder anderen door Huub Oosterhuis. In zijn essay voor de Maand van de Spiritualiteit, met een deel waarvan dit nummer opent, geeft hij de coördinaten aan van die bijbelse spiritualiteit. En in zijn 'vrije' psalmen, waarvan hij er vijfenzeventig maakte en onlangs publiceerde onder de titel *Halverwege*, en waarvan twee ter kennisname in dit nummer zijn opgenomen, beoefent hij een nieuwe vormtaal voor die oeroude religiositeit waarvan de psalmen uitpuilen.

Bijna alles in deze overvolle aflevering van Roodkoper draait dus om spiritualiteit en religie. Een veelkleurig palet, afgewisseld met de broodnodige poëzie van onder anderen Van der Graft, Lydia Dalmijn en Froukje Giltay. Zo lijkt deze aflevering van Roodkoper op een spirituele bijenkorf in zijn dwaaste dagen. Om met Rilke te spreken:

*Wij zijn de bijen van het onzichtbare (...)
Wij vergaren hartstochtelijk de honing van het zichtbare,
om hem op te slaan in de grote gouden korf
van het Onzichtbare.*